

LOKAAL BESTUUR)

Samenwerking met andere politieke partijen: een overzicht van de mogelijkheden.

Jacqueline Kalk · 11 April 2021

Ons succes bij de Europese verkiezingen (nog maar twee jaar geleden) lijkt alweer te zijn vergeten. De uitslag van de verkiezingen maart 2021 heeft nog niet het herstel gebracht. Met als gevolg dat de roep om samenwerking op links groot is. Van fusie met GroenLinks tot een stembusakkoord met alle linkse partijen, en van mastodont tot het nieuwste lid.

Iedereen heeft er een mening over en gelukkig heeft de partij ook op heel veel verschillende manieren de gelegenheid gegeven dit gesprek met elkaar te voeren, binnen partijverband. Want laten we een ding niet over het hoofd zien: het is onze reactie. De andere linkse partijen hoor je hier minder over.

Ook andere partijen maken hierop hun eigen afwegingen vanuit hun eigen referentiekader. Voor veel PvdA'ers is de huidige omvang van de Tweede Kamerfractie en die van andere linkse partijen een reden om na te denken over vergaande vormen van samenwerking. Fusie is er een van. Linkse partijen samen halen op dit moment minder zetels dan de PvdA in haar glorie-dagen alleen.

Bij de andere linkse partijen hoor je weinig over fusies

Dat is een gegeven in deze periode. Voor andere partijen kan dit een andere lading hebben dan voor de PvdA, bijvoorbeeld omdat ze zelf niet eerder zo groot zijn geweest als de PvdA in het verleden was of omdat ze accepteren dat in deze tijdgeest de linkse idealen door minder kiezers worden gezien als het antwoord op de vraagstukken die er nu spelen. Een tijdgeest ligt echter nooit vast. In de uitslagen van andere Europese landen zien we weliswaar de trend van een kleiner links blok, maar ook de herstel mogelijkheden voor sociaal-democratische partijen.

De kiezer hecht aan keuzevrijheid

Het idee dat je altijd op dezelfde partij stemt is achterhaald. Steeds meer kiezers maken hun keuze in de allerlaatste dagen van de campagne. Stembijzitters worden veelvuldig gebruikt en veel mensen kiezen uit een aantal, bij elkaar liggende partijen. Het strategische kiezen om bijvoorbeeld iemand uit het torentje te halen of om een grote tegenmacht te kunnen vormen hebben we gezien in de strijd Samsom versus Rutte, en bij Kaag versus Rutte. De grote winst van de PvdA bij de Europese verkiezingen dankten we aan Timmermans en het ontbreken van aansprekende lijsttrekkers bij andere (linkse) partijen.

Het willen kunnen kiezen op flanken, uit groepen partijen, zullen we moeten accepteren. En om te kunnen kiezen uit groepen partijen, die dicht bij elkaar liggen zal er aanbod moeten zijn, ook van partijen die inhoudelijk dicht bij elkaar liggen.

Blokvorming lokaal

Gemeenteraden kennen net als de Tweede Kamer in de meeste gevallen een bepaalde mate van versnippering en vervlakking. Er zijn meer partijen vertegenwoordigd, de verschillen in het aantal zetels tussen grote en kleine partijen zijn geringer en het aantal partijen dat gekozen is na de verkiezingen is vaak niet hetzelfde aantal als waar de periode mee wordt afgesloten. Dat betekent meer een- en tweepersoonsfracties, bredere coalities en meer partijen die in coalities inwisselbaar zijn voor andere partijen.

Het politieke landschap versnipperd en vervlakt, ook lokaal

Aan de andere kant zien we ook het verschijnsel van lokale partijen, die met meerdere lijsten (bijvoorbeeld per dorp) aan de verkiezingen deelnemen en na de uitslag een partij gaan vormen. Hiermee wordt het maximale gedaan aan lokale binding. En op deze manier ontstaat er een grote fractie die het voortouw neemt in de onderhandelingen over een nieuwe coalitie. In kleine gemeenten zie je een enkele keer nog een duidelijk onderscheid tussen een rechter, liberaal, linker, en een lokaal blok.

In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen speelt in veel PvdA-afdelingen de vraag: hoe gaan we de verkiezingen in? Doen we dat als zelfstandige partij? Als onderdeel van een nieuwe lokale partij? Of gaan we experimenteren met een stembusakkoord of een programma-akkoord?

Samenwerken is belangrijk

Wij zijn voor samenwerking. Samenwerking kent vele verschillende vormen. Als PvdA vinden wij het bijvoorbeeld belangrijk om samen te werken met bewoners en maatschappelijke organisaties. Op lokaal niveau zorgen we op die manier voor brede steun in de samenleving voor zaken die voor onze kiezers belangrijk zijn, en voor een meerderheid in de gemeenteraad om dit ook politiek te kunnen realiseren.

Samenwerking met andere politieke partijen ligt daarom voor de hand, in ieder geval vanuit fracties, maar ook vanuit de vereniging. De voorbereiding op de volgende gemeenteraadsverkiezingen is een moment om over de samenwerking met andere politieke partijen in de gemeente na te denken.

Samenwerking kent vele smaken

Kies je voor samenwerking, dan is gelijkwaardigheid in de samenwerking een belangrijke factor voor succes. Stelt de ene partij zich dominant op tegenover de andere partij, leidt dat tot irritaties. En ook al heeft de een meer leden dan de ander: na het besluit tot samenwerking kan dat geen legitimatie zijn om de interne macht en posities ongelijk te verdelen.

Vormen van samenwerking op een rij

In aanloop naar 2022 wordt in veel afdelingen de vraag gesteld of we niet voor verdergaande samenwerking met andere partijen moeten opteren. Het is belangrijk om je te realiseren waar de vraag vandaan komt. Zitten hier electorale motieven achter (je denkt door samen te gaan meer stemmen te halen)? Komt het voort uit zwakte van de vereniging (de kandidatenlijst niet meer gevuld krijgen)? Of is het vanuit de frustratie om niet gehoord te worden en is het idee om meer zeggenschap en een kans op coalitiedeelname te verwerven?

Motieven voor samenwerking zijn idealiter van politiek inhoudelijke aard. Om de slagkracht in de politiek, de gemeenteraad en de kans op eventuele coalitiedeelname te vergroten. Voer je het gesprek over samenwerking vanuit politieke drijfveren en zijn mogelijke partners partijen die inhoudelijk dicht bij je staan?

Politieke samenwerking kent heel veel varianten. Elke variant kent haar eigen voor- en nadelen. Deze bespreken we hieronder kort.

Stembusakkoorden

Partijen kunnen de afspraak maken om tijdens de verkiezingen met een gezamenlijk programma naar buiten te treden. Dit kan met of zonder een gezamenlijke lijst. Dit programma kan dan gaan over lokaal belangrijke thema's. De bedoeling hiervan is om de kiezer vooraf duidelijkheid te geven over wat hij of zij inhoudelijk kan verwachten en welke partijen samen in een coalitie willen deelnemen.

Met het inzetten van stembusakkoorden door politieke partijen kan bovendien de invloed van de kiezer op de coalitievorming worden vergroot. Bij een stembusakkoord geven partijen immers vooraf aan met welke partijen ze rondom welke thema's willen samenwerken in een nieuwe coalitie. Zo wordt de coalitiestrijd deels naar voren gehaald. De kiezer kan zijn of haar stem mede laten beïnvloeden door de voorkeur voor een bepaalde coalitie. Diens invloed op de daadwerkelijke coalitie blijft natuurlijk beperkt – de uitslag blijft ongewis en nadere onderhandelingen zijn altijd nodig –, maar is wel groter.

Samen een kandidatenlijst, zoals PvdA/GroenLinks

Een verregaande vorm van samenwerking is het samen met een andere partij deelnemen aan de verkiezingen door één kandidatenlijst (en één verkiezingsprogramma) op te stellen. Dit kan een oplossing zijn voor afdelingen die dermate klein zijn geworden dat het bestuur geen mogelijkheden meer ziet om zelfstandig tot een goede kandidatenlijst en verkiezingsprogramma te komen.

De naam waaronder het samenwerkingsverband deelneemt aan de verkiezingen kan bestaan uit de combinatie van partijnamen, zoals PvdA/GroenLinks. Beide partijen/afdelingen blijven dan bestaan. Een belangrijk voordeel van deze manier van samenwerken, is het overeind blijven van de herkenbaarheid van de partijen en daarmee de vindbaarheid op het stembiljet. Vooral de kiezers met uitgesproken partij-opvattingen raak je minder snel kwijt.

Voor afdelingen die geen reëel uitzicht hebben op het zelfstandig behalen van één zetel, geldt dat samenwerking met een andere lokale (linkse) partij een alternatief is. Dit geldt ook voor de samenwerkingspartner. Die zal ook kijken naar de eigen mogelijkheden om nog zelfstandig te kunnen deelnemen aan de verkiezingen. Wees er op voorbereid dat andere partijen eigen spelregels (denk aan een vereiste zoals wel of niet toestemming van het hoofdbestuur) hebben ten aanzien van een gezamenlijke kandidatenlijst.

Lokale fusies

Fuseren of een nieuwe partij oprichten – of dat nu op lokaal of landelijk niveau gebeurt – heeft nadelen. Allereerst: er is geen gemakkelijke weg terug. Immers de fuserende partijen heffen zichzelf op en worden een nieuwe partij. Fusie heeft ook tot gevolg dat er altijd op partij inhoudelijke punten ingeleverd gaat worden, hoe dicht je ook bij elkaar staat of denkt te staan. Het fuseren zelf is vaak een ingewikkeld proces, ook lokaal. Een proces dat tijdrovend is en veel vraagt van een kleine groep direct betrokkenen.

Een nieuwe lokale fusiepartij, zoals Progressief (plaatsnaam)

Er zijn gemeenten, waar bijvoorbeeld de PvdA, GroenLinks en/of onafhankelijken onder de noemer 'progressief' samen deelnemen aan de verkiezingen en hiervoor een nieuwe partij hebben opgericht. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld Progressief Woerden. Inwoners dienen dan (naast hun landelijke partijlidmaatschap) aanvullend lid te worden van deze lokale partij.

Wel blijven in dat geval de betreffende politieke verenigingen – waaruit het samenwerkingsverband bestaat of de nieuwe politieke partij is voortgekomen – bestaan. De band met de moederpartijen is veelal op de website terug te vinden. Een belangrijk nadeel van deze vorm is het verliezen van de herkenbaarheid en vindbaarheid van de oorspronkelijke partijen. De echte partijtrouwe stemmer haakt hier eerder af.

Een nieuwe lokale partij, zoals bijvoorbeeld Hoi Werkt

In deze gevallen gaat het om lokale partijen, die weliswaar ooit zijn voortgekomen uit bijvoorbeeld de PvdA en GroenLinks, maar waar deze band niet meer herkenbaar is in de naam en daarmee ook niet voor de (nieuwe) kiezer. Leden van deze partijen zijn vaak geen lid meer van een van de oorspronkelijke partijen.

Afbeelding: Kees van de Veen | ANP